

Distriktsungdom og utdanning: Studievalg, forløp og arbeidsmarkeder

Analyser av utdanningsstatistikk 2006-2019
(videregående opplæring og høyere utdanning)

Utarbeidet av Johan Fredrik Rye, professor ved Institutt for sosiologi og statsvitenskap, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU),

22. april 2021

Sammendrag av notatets viktigste konklusjoner

Notatet gir en oversikt over noen sentrale likheter og forskjeller i utdanningsløpene til ungdommer som vokser opp i distriktene og i landets mer sentrale regioner. Grunnlaget for analysene er utdanningsdata for fødselskohortene 1990-2004 som er tilrettelagt fra Statistisk sentralbyrås seksjon for utdannings- og kulturstatistikk. Noen viktige funn er:

- #1 De fleste ungdommene starter på videregående opplæring (VGO) enten de vokser opp i sentrale eller perifere kommuner. Noen færre blant distriktsungdommene fullfører VGO på normert tid, flere slutter uten vitnemål.
- #2 Distriktsungdommene velger i langt større grad yrkesfaglige studieretninger, som jevnt over har dårligere gjennomføringsgrad.
- #3 Utkantsjentene velger oftere enn utkantguttene studieforberevende VGO-retninger. Dermed kommer også jentene oftere gjennom VGO, samtidig som flere deretter begynner på høyere utdanningsløp.
- #4 Færre distriktsungdommer starter på høyere utdanning, samtidig som de oftere velger kortere og mer profesjonsorienterte utdanningsløp (f.eks. lærer- og sykepleieutdanninger).
- #5 Også innen høyere utdanning er det klare kjønnsforskjeller i distriktsungdommenes valg, ved at utkantsjentene i større grad velger studieretninger som kvalifiserer for velferdsstatsyrkene i offentlig sektor.
- #6 Distriktsungdommenes relativt mindre omfattende utdanningskarrierer speiler kjennetegn ved distriktenes arbeidsmarkeder, og spesielt arbeidskraftsbehovene i primærnæringene, som i mindre grad krever formelle utdanningskvalifikasjoner.
- #7 Videre forskning på distriktsungdommenes utdanningskarriere, lokale/regionale kunnskapsbehov og utkantenenes demografiske utfordringer vil gi et bedre kunnskapsgrunnlag. Det er spesielt behov for kunnskap om betydningen av kjønn og sosial bakgrunn.

Notatets overordnede konklusjon er at distriktsungdommene jevnt over kommer dårligere ut enn sine jevnaldrende på utdanningsfeltet. Tendensen er gradvis langs sentrum/periferi-aksen og speiler en geografisk utdanningsgradient: Desto lengre unna storbyene og de regionale sentre man vokser opp, desto lavere sannsynlighet for å begynne/fullføre utdanningsløp, både innen videregående opplæring og i høyere utdanning.

De er samtidig mange likheter som preger utdanningskarrierene til ungdomskullene i distriktene og i mer sentrale strøk. Over hele landet tar de aller fleste videregående opplæring, og stadig flere starter og fullfører høyere utdanningsløp.

Notatet er utarbeidet på oppdrag fra *Distriktsenteret – Kompetansesenter for distriktsutvikling* (KDU) og skal bidra til deres arbeid for å etablere et bedre kunnskapsgrunnlag om ungdommer i de norske distriktskommunene. Det foreliggende notatet bygger videre på KDUs tidligere initiativ på feltet, spesielt *Velferdsforskningsinstituttet NOVAs* to rapporter (Bakken 2020 og Eriksen og Andersen 2021) og Ryes (2019) notat om forskning om distriktsungdom.

1. Ungdom og utdanning i et distriktperspektiv

Prinsippet om lik rett til utdanning – uavhengig av geografi, kjønn og økonomisk, sosial og kulturell bakgrunn – har vært en politisk ledetråd i det norske samfunnet gjennom hele etterkrigstiden. Likevel ser man forskjeller i utdanningsløpene til ungdommer i forskjellige deler av landet, blant annet ut fra oppvekstkommunens sentralitet. Tidligere forskning antyder at distriktsungdommene oftere 'sliter med skolen' (Rye 2019) og jevnt over får mindre ut av det norske utdanningssystemet enn deres jevnaldrende i mer sentral strøk av landet. Samtidig finnes det også statistisk tallmateriale og analyser som peker i motsatt retning; at de historiske utdanningsforskjellene mellom sentrum og periferi er redusert, etter hvert kanskje også utvisket (se Helland og Heggen 2018: s. 885 for en oversikt).

Den geografiske dimensjonen ved utdanning synes derfor fortsatt uavklart. Trolig finnes det heller ingen enkle, eksakte eller endelige svar på hva som kjennetegner distriktsungdommens utdanningskarrierer. Det avhenger av *hva man studerer* (f.eks. grunnskoleutdanning, videregående opplæring, høyere utdanning eller etterutdanning), *hva man måler* (f.eks. lengde/type utdanning, fullføringsgrad eller karakterutfall), og ikke minst *hvordan man tolker* tallmaterialet og *hvilke konklusjoner* som trekkes ut av resultatene.

I dette notatet benyttes ferske data fra norske utdanningsregistre for å gi en oppdatert analyse av noen sentrale aspekter ved sentrum/periferi-dimensjonen ved det norske utdanningssystemet. Utgangspunktet er tre overordnede spørsmål som er spesielt aktuelle i et sentrum/distrikt-perspektiv på utdanning:

- i) Er det tydelige sentrum/periferi-forskjeller i utdanningskarrierene, ved at distriktsungdom ender opp med andre, kortere og eventuelt også mindre prestisjefylte, inntektsgivende og eller på annet vis attraktive utdanninger enn andre ungdommer?
- ii) Er det forskjeller i utdanningskarrierene *innad* blant distriktsungdommene? Her er kjønn spesielt aktuelt, ettersom tidligere forskning gjerne viser at kvinner og menn gjerne ender opp med ulike utdanningskarrierer. Også foreldrenes sosiale posisjon påvirker utdanningsløpene, både i distrikter og i mer sentrale deler av landet, på samme måte som etnisk bakgrunn påvirker utdanningsløpene (se Rye 2019). Videre er det trolig store forskjeller mellom forskjellige typer distriktskommuner, både ut fra hvor 'perifere' de er, plassering på nord/sør-aksen, egenskaper ved lokale arbeidsmarkeder og andre forhold.
- iii) Hva er konsekvensene av de eventuelle forskjellene, både for individene (den enkelte ungdommen som vokser opp i en distriktskommune) og på samfunnsplan (distriktskommuner, utkantsregioner og det norske storsamfunnet)?

Notatet diskuterer disse spørsmålene med fokus på videregående opplæring og høyere utdanning. Til grunn ligger et omfattende datamateriale som er tilrettelagt av *Statistisk sentralbyrå* (SSB) på bestilling fra *Distriktsenteret – Kompetansesenter for distriktsutvikling* (KDU) og inneholder informasjon om utvalgte aspekter ved utdanningsløpene til årskullene født mellom 1990 og 2004. Notatets ambisjon er først og fremst å gi en sammenfatning av materialet og gi en overordnet empirisk beskrivelse over noen sentrale aspekter ved sentrum/periferi-dimensjonen i norsk utdanning.¹ Enkelte steder refereres det likevel kort til annet statistisk materiale og publiserte forskningsresultater for å utdype notatets analyser og antyde aktuelle problemstillinger for videre forskning.

---

¹ Det betyr samtidig at notatet i mindre grad søker å gi teoretiske forklaringer på de observerte forskjellene – hva som er *årsakene* til forskjellene. Her er det blant annet et viktig skille mellom det som gjerne kalles 'komposisjonelle' og 'kontekstuelle' faktorer. De første viser til kjennetrekke ved ungdommene (f.eks. kjønn, sosiokulturell/-økonomisk bakgrunn og etnisitet), mens de siste viser til forhold ved oppvekstmiljøene (f.eks. stedlige utdanningstilbud, lokale arbeidsmarkeder, kulturelle tradisjoner, etc). Et annet viktig analytisk skille går mellom perspektiver som forklarer utdanningsløp ut fra ungdommens egne aktive valg og studier som legger større vekt på betydningen av sosialisering og strukturelle føringer. Interesserte lesere vises her til mer teoretisk forankret forskning på det norske utdanningsfeltet (f.eks. Bæck 2016, 2019, Helland og Heggen 2018, Hovdhaugen og Skålholt 2019).

1.1: Kort om begreper, avgrensninger og analyser

Rapporten fokuserer på *distriktsungdom*. *Distrikt* (og begreper som *periferi*, *utkant*, *bygdene*, *rurale områder*, osv.) kan forstås på forskjellige måter, men viser her til SSBs inndeling av norske kommuner i seks sentralitetsklasser ut fra gjennomsnittlig kjøreavstand til arbeidsplasser og serviceinstitusjoner (Høydahl 2020). Per 2020 bor 14 prosent av landets befolkning i de 209 kommunene som inngår i de to minst sentrale sentralitetsklassene (SK6 og SK5-kommunene). I notatet viser *distriktsungdom* til dem som vokser opp i disse kommunene, der oppvekststed er definert ut fra bostedskommune ved 16-årsalderen. For å frem *ytterpunktene* i den geografiske utdanningsgradienten², sammenlignes ofte resultatene fra de aller mest sentrale kommunene (SK1-kommunene) og de aller mest perifere kommunene (SK6-kommunene, som huser 5 prosent av befolkningen).

Ungdom er også et tøyelig begrep. I notatets analyser av videregående opplæring er det i hovedsak ungdommer i siste del av tenårene som analyseres (16- til 18-åringene), mens analysene av høyere utdanning ser på personer mellom 19 til 29 år, og dermed også mange som har etablert seg og tatt steget fra *ungdom* til *unge voksne*.³ Ungdom uten kjent bostedskommune ved 16-årsalderen er utelatt fra analysene. Merk at noen av analysene tar utgangspunkt i *alle som startet* på videregående/høyere utdanning det aktuelle året ('studiekull'), mens andre ser på utfallene til *alle som er født* det aktuelle året ('fødselskull')

Notatet gir først og fremst en grunnleggende, overordnet og deskriptiv gjennomgang av utdanningskarrierene til distriktsungdommene ut fra det statistiske materialet som er stilt til rådighet. Det er lagt vekt på å presentere de viktigste tendensene i materialet og unngå at disse drukner i en overflod av detaljerte resultater. Alle prosentandeler oppgis derfor uten desimaler og man har ikke lagt vekt på å rapportere alle nyanser.

2: Utdanningskarrierer – videregående opplæring

De aller fleste ungdommene i Norge starter på videregående utdanning direkte fra ungdomskolen, og de fleste som ikke umiddelbart begynner på videregående opplæring, vil uansett komme i gang i løpet av få år. Her er det ingen vesentlige forskjeller mellom distriktsungdommer og deres jevnaldrende i de mer sentrale strøkene av landet. Det speiler at treårig videregående opplæring er blitt en lovfestet rettighet for ungdommer og i dag i praksis sees som en del av grunnopplæringen i det norske samfunnet.⁴ NOVAs Ungdata-undersøkelser viser også at så godt som alle ungdomskoleelever – uansett hvor de bor i landet – tror de kommer til å starte på og fullføre videregående opplæring (Bakken 2020: s. 20). SSB-statistikken viser samtidig at det er flere interessante geografiske forskjeller i ungdommenes valg av studieretninger og, senere, i hvilken grad de faktisk gjennomfører den videregående opplæringen.

2.1: Utdanningsvalg i videregående opplæring

Utdanningsstatistikken viser for det første klare forskjeller i hvilke studieretninger som distriktsungdommer og andre ungdommer velger i den videregående opplæringen. Det illustreres her

---

² Uttrykket er hentet fra helseforskningsfeltet der begrepet 'sosial helsegradient' brukes for å beskrive helseulikheter mellom forskjellige samfunnslag: Forskning viser at økende tilgang til sosioøkonomiske ressurser systematisk henger sammen med reduserte forekomster av helseproblemer.

³ Av språklige hensyn brukes likevel 'ungdom' som gjennomgående uttrykk i teksten. Av samme grunn skrives det konsekvent om 'jenter' og 'gutter', selv om man for de eldste i utvalget like gjerne kan omtales som 'kvinner' og 'menn'.

⁴ I et historisk perspektiv er dagens syn på videregående opplæring som et naturlig – og altså lovfestet rettighet – for de aller fleste ingen selvfølge. Så sent som for femti år siden stod fortsatt hver fjerde 16-åring utenfor skolesystemet. (<https://www.ssb.no/a/histstat/tabeller/5-5-3t.html>).

gjennom 2003-fødselskullets valg av studieretninger da startet på sine videregående studier høsten 2019.

I alle deler av landet var 'studiespesialisering' den mest valgte studieretningen for VGO-elevene. På landsplan begynte i overkant av fire av ti elever (42 %) på denne retningen, som har et sterkere teoretisk preg enn de yrkesfaglige studieretningene og som blant annet forbereder ungdommene til senere universitetsstudier.

Det er en klar sentrum/periferi-dimensjon i studieretningsvalgene. I de aller mest perifere kommunene (SK6-kommunene) velger 28 prosent av VGO-elevene 'studiespesialisering'. Det er under halvparten av prosentandelen i de mest aller sentrale strøkene av landet (SK1-kommunene), der så mange som 62 prosent velger denne studieretningen. Det betyr blant annet at byungdommene i langt større grad bruker den videregående opplæringen som springbrett til videre akademiske studier på høyskoler og universiteter, noe som forplanter seg videre i utdanningsløpet (se neste delkapittel).

Distriktsungdommenes underrepresentasjon på de studieforberedende linjene motsvares av deres overrepresentasjon på de yrkesfaglige studieretningene. Spesielt er det langt flere distriktsungdommer som velger studieretningen 'teknikk og industriell produksjon' (16 % i SK6-kommunene mot 2 % i SK1-kommunene), 'helse- og oppvekstfag' (hhv. 13 og 7 % i SK6- og SK1-kommunene), 'elektrofag' (hhv. 10 og 5 % i SK6- og SK1-kommunene) og 'bygg og anleggsteknikk' (hhv. 6 og 3 % i SK6- og SK1-kommunene).

Den *relativt* største forskjellen finner man likevel på studieretningen 'naturbruk', som velges av nesten hver tidende (9 %) VGO-elev i de aller mest perifere kommunene (SK6), men av under 1 prosent blant SK1-elevene.

Det er med andre ord et tydelig yrkesfag/allmennfag-skilte mellom distriktene og de mer urbane strøkene. Her, som ellers tallmaterialet, ser man en klar sentrum/periferi-gradient med gradvise forskjeller: Jo lengre unna storbyene man vokser opp, desto mindre sannsynlig at man sikter seg inn mot teoritunge utdanningskarrierer.

Yrkesfag/allmennfag-forskjellene er ellers blitt *forsterket* i løpet av de siste årene: I 2006 var prosent-differansen mellom SK6- og SK1-elevene som valgte 'studiespesialiserende' studieretning betydelige mindre (31 mot 56 prosent).

Sentrum/periferi-forskjellene er knyttet til kjønnsforskjeller i VGO-elevenes utdanningsvalg. Det er i større grad distrikts*guttene* som sjeldnere velger 'studiespesialiserende' studieretning, mens utkants*jentene* nesten ligger på landsgjennomsnittet. Videre søker hver fjerde distrikts*gutt* seg til 'teknikk og industriell produksjon', som er et særdeles sjeldent valg både blant utkants*jenter* og sentrum*sgutter*. Motsvarende velger hver fjerde utkants*jente* 'helse og oppvekstfag', som på samme måte er et langt mer uvanlig valg både for distrikts*gutter* og sentrum*sjenter*. Med andre ord synes kjønnsforskjellene sterkere i utkantene enn i de mer urbane strøkene.

2.2: Kommer man i mål?

Frafall i videregående opplæring har fått stor oppmerksomhet. Av 16-åringene som startet i videregående opplæring høsten 2013, fikk to tredjedeler (67 %) vitnemålene på normert tid. Ytterligere 14 prosent kom i mål i løpet de to neste årene. 11 prosent var kommet langt, men ikke helt i mål med fullført den videregående opplæringen. I diskusjoner om den videregående opplæringen er det likevel de mange VGO-elevene som slutter på skolen som gjerne står i fokus. For 1997-kullet som startet på VGO i 2013 er denne frafallsprosenten på 9 prosent. Det vil si at nesten hver tiende elev gav opp VGO-løpet uten å komme i mål. Dette er likevel bedre resultater enn noen gang tidligere (Utdanningsdirektoratet 2020). Det tilsvarende tallet for 1990-fødselskullet var for eksempel oppe i 16 prosent.

Tallmaterialet viser interessante likheter og forskjeller mellom sentrum og periferi, men på et overordnet plan er det samsvaret som er mest slående. De aller fleste VGO-elevene kommer i mål, uavhengig om de bor i bygd eller by. Samtidig er det klare nyanser som også her peker til sentrum-ungdommenes fordel. For 1997-fødselskullet, som altså startet på VGO i 2013, ser man blant annet følgende forskjeller:

- Noen flere VGO-elever fullfører i de aller mest sentrale strøkene (SK1-kommunene) enn i de mest perifere kommunene (SK6-kommunene) (81 mot 78 prosent).
- En større andel av de som fullfører VGO, gjør det på normert tid i de aller mest sentrale strøkene (89 prosent i SK1-kommunene mot 78 prosent i SK6-kommunene).
- Langt flere elever ramler helt ut av den videregående opplæringen i SK6-kommunene (11 prosent) enn i SK1-kommunene (7 prosent).

Gjennomføringsgraden i den videregående opplæringen er relatert til forskjellene i valg av studieretninger. Som vist ovenfor, velger flere ungdommene i de sentrale strøkene 'studiespesialiserende', som er studieretningen med høyest gjennomføring (89 % fullføring på normert tid eller mer for 1997-fødselskullet). Til sammenligning er den tilsvarende fullføringsprosenten for de yrkesfaglige studieretningene 'restaurant og matfag' 52 prosent, 'design og handverk' 58 prosent og 'bygg- og anleggsteknikk' 65 prosent.

Det er videre klare sammenheng mellom gjennomføringsgrad, valg av studieretning og kjønn. Etter som distriktsjentene oftere velger 'studiespesialisering', fullfører også flere jenter enn gutter i distriktene den videregående opplæringen. Ser man utelukkende på gjennomføringsgraden på 'studiespesialisering', har for øvrig distriktsguttene om lag samme gjennomføringsgrad som byguttene, mens distriktsjentene faktisk fullfører VGO litt oftere enn byjentene.

Forskjellene i gjennomføring/fracfall mellom sentrum og periferi er for øvrig blitt systematisk redusert i løpet av perioden som tallmaterialet favner (dvs. 1990- til 1997-fødselskullene). Det skyldes i stor grad at det i hovedsak er de yrkesfaglige studieretningene – som er mer populære blant distriktsungdommene – som har forbedret gjennomstrømningen de siste årene. For eksempel ble fracfallsprosent på 'teknikk og industriell produksjon' redusert fra 33 til 19 prosent fra 1990- til 1997-fødselskullet.

2.3: Oppsummerende VGO-betraktninger

Tallmaterialet viser at distriktsungdommene velger mer yrkesrettede utdanninger og oftere faller fra underveis. Samtidig bidrar de klare kjønnsforskjellene til å nyansere denne konklusjonen: Utkantjentene velger mer 'urbant' enn guttene i distriktene, og klarer seg derfor bedre gjennom VGO-løpet, mens distriktsguttene kommer dårligst ut av alle. Tabell 1 (neste side) illustrerer dette samspillet mellom sentralitet, kjønn og fracfall med utgangspunkt i fracfallet til 1997-fødselskullet. Her ser man tydelig hvordan det først og fremst er utkantguttene som kommer dårlig ut, mens det ikke er like store forskjeller mellom jentene i ulike deler av landet.

Det er ellers gjennomgående at sentrum/periferi-forskjellene i den videregående utdanning er gradvise og speiler den systematisk geografiske utdanningsgradienten. For hvert steg man beveger seg oppover på sentralitetsindikatoren, fra de mest perifere utkantkommunene (SK6) og inn til storbyregionene (SK1), synker andelen som velger yrkesfaglige studieretninger og, videre, fracfallsprosenten.

TABELL 1: ANDEL SOM SLUTTER PÅ VGO ETTER KJØNN OG SENTRALITET. PROSENT. (N=61013)

	SK1 (mest sentrale kommuner)	SK6 (minst sentrale kommuner)	Totalt	Differanse SK1/SK6- kommuner
Menn	8	14	11	6
Kvinner	5	8	8	3
Totalt	7	11	9	2
Differanse menn-kvinner	3	6	3	2

(Kilde: SSBs seksjon for utdannings- og kulturstatistikk, tilrettelagte data)

Det skal samtidig understrekes at det foreliggende tallmaterialet ikke gir et fullstendig bilde av de geografiske likhetene og forskjellene i den videregående opplæringen. Blant annet ville det vært interessant å studere på karakterutfall og andre indikatorer på opplæringens *kvalitet*, og hvordan de eventuelt varierer langs sentrum/periferi-aksen (se også Helland og Heggen 2018: s. 890). Det ville også være interessant å koble inn flere variabler som kan forklare de observerte forskjellene, for eksempel elevenes sosioøkonomiske bakgrunn, reiseavstand til nærmeste videregående skole, tilgang på lærlingeplasser og andre forhold som trolig påvirker det videregående utdanningsløpet.

3. Utdanningskarrierer – høyere utdanning

I 2019 studerte 200.000 personer mellom 19 til 29 ved landets universiteter og høyskoler. Det er over 50.000 flere enn i 2005 og et kraftig uttrykk for hvordan det norske samfunnet utvikler seg mot et såkalt 'kunnskapssamfunn' der utdanning for de aller fleste er en nødvendig forutsetning for fremtidige yrkeskarrierer, enten man vokser opp i bygd eller by.

Veksten i høyere utdanning favner også ungdom og unge voksne i distriktene, om enn i mindre grad enn i de mer sentrale strøkene av landet. Faktisk *sank* antallet studenter som hadde vokst opp i de aller mest perifere distriktskommunene (SK6-kommunene) fra 8.984 til 8.571 i perioden fra 2005 til 2019. Samtidig var det kun en svak økning i studenttallet fra de nest mest perifere kommunene (SK5-kommunene). Forklaringen skyldes til dels reduserte ungdomskull i distriktene, men det er likevel bemerkelsesverdig at en stadig mindre andel av norske studenter rekrutteres fra distriktskommunene (andelen sank fra 18 til 14 prosent).

Det er samtidig mange paralleller mellom utdanningskarriere til ungdommer som vokser opp i sentrale og perifere regioner. Her er det igjen viktig å understreke betydningen av hva/hvordan man måler utdanningsvalg og resultater. Enkelte forskningsbidrag indikerer at utkantsungdom jevnt over tar like mye utdanning som andre (se Helland og Heggen 2018), og at utkantsjentene kanskje også overgår sine medsøstre i de mer sentrale strøkene av landet (Heggen 2002). Det foreliggende SSB-materialet viser derimot at den geografiske utdanningsgradienten også gjør seg gjeldende i norske ungdommers utdanningsløp innen høyere utdanning.

3.1: Hvem starter på høyskoler og universiteter?

Det er blant annet betydelige forskjeller i hvor mange som går videre fra videregående opplæring til høyere utdanning. I det følgende brukes studievalgene til de drøyt 60.000 ungdommene i 1994-fødselskullet som begynte med videregående opplæring høsten 2010, som illustrativt eksempel på sentrum/periferi-forskjellene. Tabell 2 viser hvor mange som ni år (dvs. 2019) senere hadde startet og eventuelt fullført høyere utdanningsløp (dvs. ved 25-årsalderen). Hovedfunnet er at klart færre distriktsungdommer tar høyere utdanning, både 'korte' (inntil fire år) og 'lange' (mer enn fire år)

utdanningsløp. Blant annet er det nesten halvparten (49 %) av SK6-ungdommene som *aldri* starter på et høyere utdanningsløp. Det samme gjelder bare hver fjerde ungdom (24 %) i de aller mest sentrale kommunene (SK1-kommunene).

I motsatt ende ser man at 60 prosent av SK1-ungdommene fullfører korte (49 %) eller lange (10 %) utdanningsløp. For SK6-ungdommene er de tilsvarende resultatene på hhv. 39, 34 og 5 prosentpoeng. Tallene demonstrerer tydelig hvordan den geografiske utdanningsgradienten systematisk slår ut etter hvert som man beveger seg fra sentrum og ut mot mer perifere regioner.

TABELL 2: PROSENT AV 1994-FØDSELSKULLET MED HØYERE UTDANNING (PER 2019) ETTER SENTRALITET. (N=60203)

	Totalt	SK1	SK2	SK3	SK4	SK5	SK16
Uten høyere utdanning	52	40	50	54	57	57	61
<i>Ikke startet på høyere utdanning</i>	38	24	36	39	44	44	49
<i>Startet, men ikke fullført</i>	14	16	14	15	13	13	12
Fullført kort/lang høyere utdanning*	48	60	50	46	43	43	39
Fullført kortere høyere utdanning	41	49	42	40	38	39	34
Fullført lengre høyere utdanning	7	10	7	6	5	5	5
Totalt	100	100	100	100	100	100	100

* Merk at avrundingshensyn fører til små avvik i prosentandeler for fullført kort/lang høyere utdanning (Kilde: SSBs seksjon for utdannings- og kulturstatistikk, tilrettelagte data)

Videre analyser viser hvordan de geografiske forskjellene til dels skyldes at kjønnsforskjellene forplanter seg fra VGO og over til høyere utdanning. Kjønnsforskjellene fremstår ellers som er vel så sterke som utslagene av sentrum/periferi-dimensjonen. Samtidig viser tallmaterialet at det er betydelige *samspillseffekter* mellom kjønn og den geografiske utdanningsgradienten. For eksempel skiller det om lag 30 prosentpoeng i andelen kvinner og menn som ikke har fullført høyere utdanning innen 25-årsalderen (46/76 prosent) i de aller mest perifere kommunene (SK6), mens tilsvarende prosentandeler i SK1-kommunene er nede i 9 prosentpoeng (49 mot 40 prosent). Den geografiske utdanningsgradienten slår med andre ord sterkere ut for distriktsguttene enn utkantsjentene. Faktisk er andelen som ikke fullfører høyere utdanning nesten identisk for SK1-gutter og SK6-jenter (49 mot 46 prosent).

En interessant detalj er ellers at distriktsguttene gjerne kommer raskere i gang med sine høyere studier enn utkantsguttene. Blant jentene i 1994-fødselskohorten var det like mange i bygd og by som startet på høyere utdanning som 19-åring, mens flere byjenter kommer til utover i 20-årene (kanskje et uttrykk for at flere SK1-jenter tar et 'friår'?). Man ser ikke samme mønster blant guttene på tvers av sentrum/periferi-aksen.

Det er for øvrig et interessant samsvar mellom ungdommenes egne spådommer for deres fremtidige utdanningsløp og de faktiske valgene som kommer frem i utdanningsregistrene. Med utgangspunkt i Ungdata-undersøkelsen viser NOVA-forskerne Eriksen og Andersen (2021) at klart færre blant ungdomskoleelevene i distriktene tror de vil ta høyere utdanning, samtidig som det også her er klare kjønnsforskjeller. Eriksen og Andersen oppsummering er at:

'[k]un 39 prosent av distriktsguttene tror de vil ta høyere utdanning, mens det gjelder 58 prosent av distriktsguttene. I de sentrale områdene gjelder det 56 prosent av guttene og 70 prosent av jentene. Dermed er det også varierende kjønnsforskjeller mellom stedene. Forskjellen mellom kjønnene er større i distriktene, med 19 prosentpoeng, mot 14 i sentrale strøk'

3.2: Studieretninger i høyere utdanning

Videre analyser dokumenterer at distriktsungdommene ikke bare i mindre grad *starter* på høyere utdanning, men at de også velger andre utdanningsløp. Det gjelder både valg av studieretninger, utdanningens lengde og fullføringsgrad. Også her er det imidlertid like mye et spørsmål om nyanser heller enn dramatiske forskjeller, og fra et overordnet perspektiv synes det som ungdom jevnt over velger de samme utdanningsløpene uavhengig av oppvekststed. Det er andre faktorer enn bosted som avgjør de individuelle utdanningsvalgene.

Det er likevel noen interessante forskjeller. For det første tar flere blant distriktsungdommene korte profesjonsutdanninger, så som utdanninger til læreryrket og forskjellige yrker innenfor helse- og sosialvesenet. Godt over halvparten av SK6-ungdommene (57 %) valgte utdanninger innen studieretningene 'lærerutdanning og pedagogiske utdanninger' og 'helse-, sosial og idrettsfag i 2018. Bare litt over over hver fjerde (26 %) SK1-ungdom gjorde tilsvarende utdanningsvalg.

Den tydeligste *relative* forskjellen i utdanningsvalgene er innen primærnæringsfagene, hvor man ser en ekkoeffekt fra VGO-distriktselevenes sterkere preferanse for naturbruksfagene. Studieretningen 'primærnæringsfag' ble valgt av 1,9 % blant SK6-ungdommene i 2018, men av nesten ingen SK1-studenter (0,2) prosent. Her er det små tall, men differensen gir et godt eksempel på hvordan utdanningsvalg har et geografisk aspekt, også innen høyere utdanning.

Ungdommenes utdanningsvalg – også de nevnte sentrum/periferi-forskjellene – er for øvrig stabile over tid (2004-2019), både innad i og mellom distrikts- og sentrumskommunene. Et interessant unntak er likevel søkingen til de naturvitenskapelige utdanningene: I 2005 var andelen som tok slike utdanninger den samme blant ungdommer i distriktene og i de mer sentrale strøkene. I 2019 var det derimot langt flere ungdommer i sentrale strøk som satset på disse utdanningene. Det er også en svak tendens til at distriktsungdommer i over tid har blitt enda mer overrepresentert på lærerutdanningene.

Man ser også de samme kjønnsforskjellene innen høyere utdanning som i den videregående opplæringene. Jentene velger i større grad profesjonsyrker som kvalifiserer dem til jobber innen offentlig sektor, mens guttenes utdanningsvalg oftere leder dem mot yrker innen privat sektor. Også her fremstår mønsteret som tydeligere i distriktene enn i de mer sentrale kommunene.

3.3: Korte eller lange studier, og blir man ferdige?

Distriktsungdommenes valg av studieretninger, med overvekt på lærer og helse- og sosialfaglige utdanninger, fører til at de jevnt over gjennomfører kortere utdanningsløp enn ungdommene i mer sentrale strøk. Av de drøyt 200.000 ungdommene som studerte ved landets høyere læresteder i 2019, hadde 69 prosent valgt korte utdanninger. Det gjaldt noen flere av studentene fra de mest perifere kommunene (71% i SK6-kommunene), og noen færre i de mest sentrale kommunene (64% i SK1-kommunene). Dette gapet i utdanningslengde har for øvrig blitt redusert i løpet av de siste årene (fra 11 i 2005 til dagens 7 prosentpoeng).

En beslektet indikator er fordelingen mellom *fullførte* korte/lange høyere utdanningsløp. På landsplan var hver fjerde avlagte grad (26%) fra et langt utdanningsløp. Differansen mellom SK1 og SK6-kommunene er her på 10 prosentpoeng (33/23 prosent i SK1/SK6-kommunene). Gapet har holdt seg stabilt gjennom de siste 15 årene. Også statistikken som viser studentenes gjennomføringsgrad tegner et tilsvarende bilde. Det er ellers et interessant avvik fra det generelle mønsteret at en større del av distriktsungdommene som fullfører høyere utdanning, gjerne tar lengre utdanninger enn distriktsjentene.

3.4: Oppsummerende UH-betraktninger

Oppsummert dokumenterer analysene av det foreliggende tallmaterialet hvordan den geografiske utdanningsgradienten også slår ut i høyere utdanning. Distriktsungdommene starter sjeldnere på høyere utdanning, de velger kortere utdanninger, og noen færre fullfører utdanningsløpene. Det er også systematiske forskjeller i valg av studieretninger. Samtidig er det flere andre aspekter ved høyere utdanning som teller når man skal vurdere hvilket utbytte ungdommer fra ulike deler av landet sitter igjen med. Demografiutvalget (NOU 2020a), med videre henvisning til Helland og Heggens 2018-artikkel, peker blant annet på at unge fra de større byene i større grad velger lengre utdanninger innen eliteprofesjonene, og at de også oftere studier ved de 'eldste' universitetene i storbyene. Dette er utdanningsløp som jevnt over gir høyere prestisje, gjerne *også* bedre lønn på arbeidsmarkedene senere i livet. Mer inngående analyser – som både inkluderer flere variabler og at man følger opp ungdommene etter endte studier og inn i 30-årene – er derfor nødvendig for å gi et mer utfyllende bilde av den geografiske utdanningsgradienten i høyere utdanning.

4: Utdanningsvalg og kompetansebehov i distriktene

Utdanning er viktig i et distriktpolitisk perspektiv utover hensynet til lik rett til utdanning uavhengig av ungdommens bosted. Skal landet ha levedyktige distrikter, er tilgang til god og ikke minst 'riktig' kompetanse avgjørende. Distriktsnæringsutvalget peker nettopp tilgang til høyt utdannet arbeidskraft som en nøkkelutfordring for distriktnæringene i årene fremover (NOU 2020b). Spørsmålet blir derfor om de skisserte utdanningsløpene møter behovene til distrikt-arbeidsmarkedene?

Problemstillingen kan angripes fra ulike perspektiver, men det finnes uansett ingen fasitsvar, verken på hva som er distriktenes kompetansebehov eller hvordan det kan dekkes. Her følger likevel noen sentrale vurderinger av forholdet mellom utdanningsvalg og kompetansebehov i distriktene.

På et mer overordnet nivå er det samsvar mellom de siste tiårenes fremvekst av stadig mer kompetansekrevene arbeidsmarkeder, ikke minst i distriktene, og befolkningens generelt økende utdanningsnivå. Utviklingen av det såkalte 'kunnskapssamfunnet' fordrer at flere sitter lenger på skolebenken, og distriktsungdommene tar del i denne utviklingen sammen med sine jevnaldrende i resten av det norske samfunnet. Når utdanningsnivået likevel er lavere i distriktene – og distriktsungdommene fortsatt utdanner seg mindre enn byungdommene – speiler også det i betydelig grad varige, strukturelle regionale forskjeller. Distriktsnæringene krever stadig høyere kompetanse, men ikke i samme grad som mange av næringene som dominerer på arbeidsmarkedene i mer sentrale deler av landet (se NOU 2020a: s. 4). Med andre ord – utdanningsetterspørselen er fortsatt høyere i urbane regioner enn de rurale.

Det neste spørsmålet gjelder 'tilbudssiden' på arbeidsmarkedene: Tar distriktsungdommene de riktige utdanning, slik at de tilbyr den kompetansen som distriktenes arbeidsmarkeder trenger? Velger de studieretninger og fag som etterspørres i distriktenes arbeidsmarkeder, på kort og på lang sikt? Her er det enda mer krevende å gi gode, eksakte svar, fordi det er vanskelig å estimere hva som er/ vil være fremtidige kompetansebehov i distrikts-Norge.

Det fremstår likevel som utdanningsvalgene i sentrale og perifere strøk av landet i stor grad speiler eksisterende strukturelle ulikheter ved de regionale arbeidsmarkedene. Som nevnt over, er distriktsungdommene blant annet overrepresenterte på de kortere, gjerne profesjonsrettede studieretninger. De utdanner seg til velferdsstatens yrker i offentlig sektor – så som lærere, sykepleiere og andre tjenesteytende yrker. Det er alle yrker som det høyst vil være stort behov for også i fremtidens distrikts-Norge.

Et enda tydeligere eksempel på at det er tydelige sammenhenger mellom utdanningsvalg og lokale arbeidsmarkeder er rekrutteringen til studieretningene 'naturbruk' (VGO) og primærnæringsfagene

(høyere utdanning), som speiler distriktenes næringsstruktur og sterke innslag av landbruk, matmatforedlingsindustri og de marine næringene.

Om distriktsungdommene velger riktig utdanning, er samtidig et spørsmål om hvordan distriktenes arbeidsmarkeder utvikler seg de neste årene. Det er i betydelig grad avhengig av politiske veivalg, for eksempel med tanke på fremtidig nivå på offentlige velferdstjenester i utkantene og hvordan man lykkes med å utvikle den private verdiskapningen i distriktene (NOU 2020b)

Her er sjømatnæringene, som allerede er og i enda større grad forventes å være en fremtidig hjørnestein i distriktene, et illustrerende eksempel. Vinteren 2021 pekte et regjeringsoppnevnt utvalg nettopp på hvordan rekruttering av høyt utdannet arbeidskraft er en kritisk faktor for utviklingen av næringen, men at for få (distrikts)ungdommer ser sjømatnæringen som en attraktiv utdannings- og karrierevei. På samme tid fikk sjømatnæringen også stor oppmerksomhet på grunn av manglende tilgang på ufaglært og manuell arbeidskraft under det årlige skreifisket som følge av korona-restriksjonene vinteren 2021. De utenlandske arbeidsinnvandrerne fikk ikke reise inn til arbeidsplassene sine, samtidig som norske arbeidssøkere ikke finner lønns- og arbeidsbetingelser for ufaglærte jobber i fiskerinæringen særlig attraktive. De samme problemstillingene har også preget den betydelige fiskeforedlingsindustrien langs kysten, landbruksindustrien og andre tradisjonelle distriktsnæringer. Satt på spissen ser man (også) tegn til at distriktsungdommene overkvalifiserer seg for deler av distriktenes arbeidsmarkeder.

4.1: Utdanning, mobilitet, samfunnsutvikling

Det er et komplekst samspill mellom distriktsutvikling, kompetansebehov og utdanningsmønstre. Mange vil forvente (kanskje også foretrekke) at lokale kompetansebehov i distriktene fylles av lokale distriktsungdommer. Da blir det viktig at distriktsungdommene tar utdanningsvalg som møter nåtidige og fremtidige kompetansebehov på distriktenes arbeidsmarkeder. I praksis rekrutterer likevel distriktene også arbeidskraft fra mer sentrale regioner, på samme måte som mange distriktsungdommer finner seg arbeid andre steder i landet. I hvilken grad et samsvar mellom distriktsungdommene *utdanningskarrierer* og distriktenes *arbeidskraftsbehov* er en forutsetning for vellykket regional utvikling, er derfor et komplisert spørsmål uten klare konklusjoner. For mange er det utfordringen for distriktene først og fremst å tiltrekke seg kompetent arbeidskraft, ikke arbeidstakernes oppvekststed.⁵

Utdanningspolitikken er likevel viktig for den helhetlige distriktpolitikken, men kanskje først og fremst av demografiske hensyn, ettersom mange utvikler yrkeskarrierer og stifter familier de samme stedene som de tar utdanning. Det er også premisset for en av Demografiutvalgets (NOU 2020a) sentrale konklusjoner: Ettersom svært mange ender opp med å bosette seg på samme sted som de tar utdanning, fører det sentraliserte norske utdanningssystemet til at færre bosetter seg i distriktskommunene, som dermed går glipp av deres kompetanse. Å etablere et desentraliserte utdanningstilbud er derfor viktig for å motvirke demografisk sentralisering (og dermed *også* sentralisering av kompetanse).

Avslutningsvis kan det være på plass å referere at distriktsungdommene selv er optimistiske for sine fremtidsutsikter. I NOVAs Ungdata-materiale svarer bare 15 prosent at de er bekymret for at de blir arbeidsledige på et eller annet tidspunkt i sine yrkeskarrier. Det er to prosentpoeng færre enn ellers i landet (Bakken 2020:21).

---

⁵ Kompetente leger, lærer eller sykepleier fra Bærum kan ofte være like gode bidrag til distrikts-lokalsamfunnet enn dårligere kvalifiserte arbeidstakere fra 'egen' kommune.

5: Videre kunnskapsutvikling

Dette notatet gir en grovkornet oversikt over noen sentrale skillelinjer langs sentrum/periferi-aksen i det norske utdanningssystemet. Analysene av det foreliggende tallmaterialet viser mange likheter mellom ungdoms utdanningskarrierer enten de bor i distriktene eller mer sentrale strøk av landet, samtidig som det trer frem en klar geografisk gradient i utdanningsmønsteret. Det er en systematisk tendens til at desto mer sentralt man bor, jo større er sannsynligheten for at man skaffer seg utdanning. Videre forskning er nødvendig for å underbygge og gi flere nyanser til forståelsen av hvordan ungdommenes bosted påvirker deres utdanningskarrierer. Et bredere tallmateriale kombinert med mer dyptpløyende statistiske analyser enn det som har vært mulig innenfor rammene for det foreliggende notatet, vil gi en mer finmasket forståelse av den geografiske utdanningsgradienten og hvilke konsekvensene de forskjellige utdanningsløpene har, både for individer og distriktssamfunn. Sentrale variabler bør være karakteroppgjør (både som opptakskriterium og som resultat) og opptak ved forskjellige typer institusjoner (store/små læresteder, 'gamle'/'nye' universiteter med høy/lav prestisje, innen-/-utenlandske læresteder). Andre innfallsvinkler kan være å koble utdanning- og yrkesløp over lengre livsløp og studere se hvordan ungdommenes utdanningsvalg påvirker deres fremtidige jobbkarrierer, inntektsdannelse og andre levkårsfaktorer. Det kan også gi innsikt i hvordan distriktsungdommenes utdanningsvalg påvirker flyttemønstre både på kort og lang sikt.

En sentral utfordring vil være å utforske betydningen av operasjonaliseringer av sentrale begreper og metodiske valg. Flere av analysene i det foreliggende notatet gir andre resultater enn Helland og Heggens (2018) studie, der man i mindre grad finner geografiske forskjeller, eller Heggens 2002-analyse som viser at utkantsjentene heller tar *mer* enn mindre utdanning enn byjentene. Det kan skyldes at man bruker andre operasjonaliseringer av sentralitet, studerer forskjellige fødselskohorter eller benytter ulike statistiske variabler og metoder. Videre kunnskapsutvikling på feltet fordrer derfor også utvikling den metodiske verktøykassen.

Det er videre behov for mer finmaskete analyser enn det som presenteres i dette notatet, ettersom betydningen av geografi varierer i forskjellige kontekster, så som mellom ulike studieretninger (Hovdhaugen og Skålholt 2019).

Videre forskning bør samtidig ikke bare *beskrive* utdanningskarrierene, men også søke å gi en teoretisk forankret forståelse av den geografiske utdanningsgradienten: *Hvorfor* er ungdommenes utdanningsløp forskjellige i bygd og i by? I hvilken grad forklares ulikhetene ved genuine forhold ved distriktene, *det rurale* (kontekstuelle faktorer), så som avstand til utdanningsinstitusjoner, lokale arbeidsmarkeder eller rural kunnskapskulturer. Hvordan påvirker for eksempel det allment lavere utdanningsnivået i den voksne distriktsbefolkningen utdanningslysten til utkantsungdommene?

Analysene i dette notatet indikerer at de demografiske kjennetrekke ved distriktsungdommene er vel så viktige for å for deres utdanningskarrierer ('kompositoriske faktorer'). Spesielt synes kjønn som en helt avgjørende variabel, både som selvstendig (jenter tar mer utdanning uavhengig av bosted) og som samspillende (utkantsgutter er forskjellige både fra gutter i sentrum og jenter i utkantene) variabel. Trolig kan den geografiske utdanningsgradienten også i noen grad forklares av *sosio-økonomiske* egenskaper. Ungdommer fra høyt utdannede familier er generelt mer tilbøyelige til å søke høyere utdanning, men effekten av den sosiale bakgrunnen har andre effekter i bygd og i by (Rye 2006). Kvalitative studier antyder at også distriktsungdommenes *etniske* bakgrunn bidrar til formingen av deres utdanningsplaner (Rye 2016), men dette er fortsatt et lite utforsket tema i et distriktsperspektiv på utdanningskarrierer.

Ferskere, men fortsatt foreløpige og upubliserte analyser av registerdata gjennom *Microdata.no* (Zahl-Thanem og Rye 2021), bekrefter betydningen både av kjønn og foreldrenes utdanningsnivå for utdanningskarrierer og hvordan disse effektene slår annerledes ut for distriktsungdommene. I tabell 3 ser man at nesten alle (4 av 5) jenter med høyt-utdannede foreldre som vokser opp i urbane regioner tar høyere utdanning, men at også flertallet av jentene som vokser opp i rurale strøk av landet ender opp med en eller annen høyere utdanning. Færre blant jentene uten høyt utdannede foreldre tar utdanning, men her er det faktisk enda mindre variasjoner langs sentrum/periferi-aksen og det er faktisk jentene fra de semi-urbane regionene som kommer aller dårligst ut (hhv. 50, 46 og 49 prosentpoeng). Også i disse analysene kommer guttene jevnt over dårligere ut enn jentene. I lys av dette notats problemstillinger er det likevel aller mest interessante at det er en klar geografisk utdanningsgradient for guttene – men ikke jentene – enten de har foreldre med høyt eller lavt utdanningsnivå.

TABELL 3: ANDEL 30-ÅRINGER MED HØYERE UTDANNING (UAVHENGIG AV NIVÅ). ETTER OPPVEKSTSTED/FORELDRES UTDANNING. 1989 TIL 1993-FØDSELSKULLENE (PER 2019).

	Høyt utdannede foreldre		Foreldre uten høyere utdanning	
	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn
Urbane regioner	81	65	50	30
Semiurbane regioner	79	56	46	23
Rural regioner	76	49	49	21

(Kilde: Foreløpige og upubliserte tall/analyser, *Microdata.no*, Zahl-Thanem og Rye 2021)

Også i NOVA-forskerne Eriksen og Andersens analyser av ungdomskulturen i distriktene indikerer et tilsvarende samspill mellom kjønn og sosial bakgrunn i distriktsungdommens utdanningsplaner. Ungdomsskoleelevenes egne vurderinger av fremtidige utdanningsløp speiler i stor grad de faktiske utdanningsvalgene som dokumenteres i SSBs registerbaserte statistikk over gjennomførte utdanningsløp. Som nevnt ovenfor, tror distriktsungdommene i like stor grad som andre at de vil ta videregående opplæring, men det er langt færre blant de yngste tenåringene som forteller at de planlegger høyere utdanningsløp. Det er imidlertid store forskjeller mellom distriktsungdommer fra forskjellige sosioøkonomiske lag. Mens 66 prosent av ungdommene som har de aller mest ressurssterke sosioøkonomiske foreldrene tror de vil ta høyere utdanning, er det bare 35 blant ungdommene med de minst ressurssterke foreldrene som tror det samme (Eriksen og Andersen 2021: s. 33-34). Samlet sett konkluderer NOVA-forskerne med at:

‘ungdommene i Distrikts-Norge på mange måter ligner ungdommene i resten av landet, [men] skiller distriktsungdommene seg ut på flere områder med mindre sosioøkonomiske forskjeller, men med større kjønnsforskjeller (2021: s. 7).

5.1. ‘Vertikale’ ulikheter eller ‘horisontale’ forskjeller

Den geografiske utdanningsgradienten speiler at det er klare, systematiske forskjeller i utdanningskarrierene til norske ungdommer som følger sentrum/periferi-aksen. Ungdommene i distriktene

velger andre utdanningsløp, men de velger også i større grad å *ikke* ta utdanning eller, når de først kommer i gang med utdanningen, enten kortere utdanninger eller hoppe av før vitnemålene deles ut.

Slike forskjeller kan tolkes både som 'vertikale' sosiale ulikheter eller 'horisontale' preferanseforskjeller blant ungdommene (se Rye 2019). Mange vil fokusere på det første perspektivet: At den geografiske utdanningsgradienten betyr at distriktsungdommene får mindre formell kunnskap og færre eksamenspapirer enn sine jevnaldrende i urbane regioner og – i et sosialt ulikhetsperspektiv – dermed også dårligere livssjanser senere i livet.

Andre ser forskjellene heller som resultat av ungdommenes unike og individuelle preferanser: Ungdom i bygd og by har forskjellige fremtidsdrømmer og velger utdanning deretter. Noen ønsker seg et yrkesliv på et bykontor, andre foretrekker marine yrkeskarrierer eller kroppsarbeid på landet, uten at det er noe galt med verken det ene eller det andre. Heggen (2002) ser for eksempel slik utkantsjentenes utdanningsiver som en refleksjon av at utdanning i dagens senmoderne samfunn er viktigere for 'rurale' livsprosjekter, mens byjentene i dag oftere finner andre måter å realisere seg på. På samme måte er 16-åringene langs Nordlandskysten som velger en kort, yrkesfaglig fiske/fangstutdanning – med utsikter til årslønner hinsides det som venter etter et langt liv på storbyens lesesal (NRK 2020) – kanskje heller ikke tapere for utdanningssystemet ulikheter og den geografiske utdanningsgradienten.

Videre forskning – som bygger på mer omfattende, men også andre typer data enn det foreliggende statistiske tallmaterialet fra SSBs utdanningsregistre – vil kunne gi en bedre og bredere forståelse av den geografiske utdanningsgradientens 'horisontale' og 'vertikale' karakterer, årsaker og konsekvenser for distriktsungdommene.

Referanser

- Bakken, A. (2020) Ungdata. Ung i Distrikts-Norge, NOVA Rapport 3/20. Oslo: Nova, OsloMet.
- Bæck, U-D.K. (2019) Spatial Manoeuvring in Education: Education Experiences and Local Opportunity Structures among Rural Youth in Norway. *Nordic Journal of Comparative and International Education* 3: 61-74.
- Bæck, U-D.K. (2016) Rural Location and Academic Success – Remarks on Research, Contextualisation and Methodology. *Scandinavian Journal of Educational Research* 60: 435-448.
- Eriksen, I.M. og P.L. Andersen (2021) Ungdoms tilhørighet, trivsel og fremtidsplaner i Distrikts-Norge. En flermetodisk analyse av bosted, kjønn og sosioøkonomiske ressurser. Nova-rapport nr. 2/21. Oslo: Nova, OsloMet.
- Helland, H. og K. Heggen (2018) Regional Differences in Higher Educational Coice? *Scandinavian Journal of Education Research* 62: 884-899.
- Hovdhaugen, E. og Skålholt, A. (2019) Å forstå regionale forskjeller i gjennomføring i videregående opplæring. *Nordic Journal of Comparative and International Education* 3: 24-42.
- Høydahl, E. (2020) Sentralitetsindeksen. Oppdatering med 2020-kommuner. Notater2020/4. Oslo: Statistisk sentralbryå.
- NRK (2020) 'Kan tjene seg rike som fiskere – unge søker som aldri før'. Nyhetsartikkel, 24. juni 2020. Nettside: https://www.nrk.no/rogaland/kan-tjene-seg-rike-som-fiskere_-_unge-soker-som-aldri-for-1.15063301 (Lest 27. mars 2021).
- NOU (2020a) 'Det handler om Norge' (Demografiutvalget). Norges offentlige utredninger 2020:15. Oslo: DepMedia.
- NOU (2020b) 'Næringslivets betydning for levende og bærekraftige lokalsamfunn' (Distriktsnæringsutvalget). Norges offentlige utredninger 2020:12. Oslo: DepMedia.
- Rye, J.F. (2019) 'Å være ung i distrikts-Norge' Kunnskapsoversikt med utgangspunkt i nyere norsk forskning om distriktsungdommer. Notat skrevet for *Distriktssenteret – Kompetansesenter for distriktsutvikling*.
- Rye, J.F. (2016) Transnasjonale hverdagsliv: Østeuropeisk innvanderungdom i distrikts-Norge. *Tidsskrift for ungdomsforskning* 16: 3-39.
- Rye, J.F. (2006) Youth migration, rurality and class: a Bourdieusian approach. *European Urban and Regional Studies* 18: 170-183.
- St. Meld. 5 (2019–2020) Levende lokalsamfunn for fremtiden — Distriktsmeldingen. Tilråding fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet 18. oktober 2019, godkjent i statsråd samme dag. (Regjeringen Solberg).
- Utdanningsdirektoratet (2020) 'Gjennomføring av videregående opplæring'. Nettside: <https://www.udir.no/tall-og-forskning/finn-forskning/tema/aldri-har-flere-fullfort-og-bestatt-videregaende-opplaring/> (Sett 14. mars 2021).
- Zahl-Thanem, A. og J.F. Rye (2021) Upubliserte analyser, *Microdata.no*. Personlig meddelelse januar 2021.